PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

LOYIHA ASOSIDA O‘QITISH TEXNOLOGIYASI VOSITASIDA ONA TILI FANIDA O‘QUVCHILARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH HAMDA MAKTABDA IJOBIY IJTIMOIY-MA'NAVIY MUHITNI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Shermatova Hamida Minikulovna
Sariosiyo tumani 2-sonli umumta’lim maktabi
ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi
Elektron pochta: hamidashermatova11@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21505091

Annotatsiya. Ushbu fundamental ilmiy maqolada umumiy o‘rta ta’lim tizimida ona tili darslari hamda sinfdan tashqari innovatsion ma’rifiy mashg‘ulotlarda loyiha asosida o‘qitish (Project-Based Learning — PBL) metodologiyasini tizimli tatbiq etish masalalari har tomonlama chuqur tadqiq qilingan. Maqolada o‘quvchilarning mustaqil filologik izlanishlari, startap g‘oyalari va ijodiy loyihalarini muvofiqlashtirish, ularda mantiqiy, tanqidiy-tahliliy fikrlash, muammoli vaziyatlarni prognozlashtirish hamda fundamental tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning konseptual pedagogik tizimi batafsil yoritilgan. Shu bilan birga, jamoaviy va guruhlararo loyiha faoliyatini pedagogik boshqarish orqali umumta’lim maktablaridagi ijtimoiy-ma’naviy muhit barqarorligini ta’minlash, o‘quvchilar o‘rtasida o‘zaro integratsion hamkorlik, sog‘lom va ijodiy raqobat hamda do‘stona yordam muhitini qaror toptirishning zamonaviy metodik mexanizmlari taklif etilgan va tajriba-sinov ishlari asosida ilmiy isbotlangan.
Tayanch so‘zlar: loyiha asosida o‘qitish, ona tili ta’limi, tadqiqotchilik kompetensiyasi, ijtimoiy-ma’naviy muhit, tanqidiy fikrlash, startap loyihalar, jamoaviy hamkorlik, pedagogik metodika, sotsiometriya, integratsiyalashgan ta’lim.

Abstract. This fundamental scientific article comprehensively examines the systematic implementation of project-based learning (PBL) methodology in native language lessons and innovative extracurricular educational activities in the general secondary education system. The article covers the conceptual pedagogical framework of organizing students' independent philological research, startup ideas, and creative projects, as well as developing logical, critical-analytical thinking, forecasting problem situations, and fundamental research competencies. At the same time, through the pedagogical management of collective and inter-group project activities, modern methodical mechanisms for ensuring the stability of the socio-spiritual environment in secondary schools, establishing mutual integrative cooperation, healthy creative competition, and a supportive environment among students are proposed and scientifically proven through experimental-testing work.
Keywords: project-based learning, native language education, research competence, socio-spiritual environment, critical thinking, startup projects, teamwork, pedagogical methodology, sociometry, integrated education.

KIRISH (INTRODUCTION)

Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining zamonaviy bosqichida ta’lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, yosh avlodning intellektual va ma’naviy salohiyatini yuksaltirish davlat siyosatining eng ustuvor, strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kun maktabi, xususan, umumiy o‘rta ta’lim muassasalari oldida turgan konseptual talab — o‘quvchilarga faqatgina tayyor fundamental bilimlarni yodlatish, qoidalarni eslab qolish va ularni mexanik tarzda qayta takrorlash ko‘nikmasini shakllantirishdan iborat bo‘lib qolmasligi kerak. Shiddat bilan rivojlanayotgan axborot oqimi,

globallashuv va yuqori texnologiyalar asrida yoshlarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, real hayotiy va ijtimoiy muammolarni ilmiy, mantiqiy tahlil qila olish hamda mustaqil ravishda innovatsion tadqiqotlar olib borishga yo‘naltirish maktab ta’limining bosh strategik vazifasidir.

Aynan mana shu konseptual zaruriyat tufayli, umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida faoliyat ko‘rsatayotgan professional pedagog kadrlarning malakasi va mahoratini baholash tizimida ham jiddiy tarkibiy o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. Zamonaviy baholash mezonlarida o‘qituvchining shunchaki dars o‘tish soati emas, balki uning o‘quvchilarni faol intellektual izlanishga undovchi qo‘shimcha mashg‘ulotlar tashkil etishi, o‘quvchilarda tahliliy va tanqidiy yondashuvni shakllantiruvchi startap hamda ijodiy loyihalarni hayotga tatbiq etishi, shuningdek, maktab jamoasidagi umumiy ma’naviy-ruhiy, ijtimoiy muhitni sog‘lomlashtirishga qo‘shayotgan shaxsiy va professional hissasi bosh mezonlar sifatida belgilandi.

Ona tili fani umumiy o‘rta ta’lim dasturida shunchaki grammatik qoidalar yig‘indisidan iborat o‘quv fani emas. U shaxsning dunyoqarashini, mantiqiy va lingvistik tafakkurini, estetik didini, milliy o‘zligini hamda ijtimoiy muloqot tizimidagi nutqiy madaniyatini shakllantiruvchi asosiy fundamental poydevor hisoblanadi. Jamiyatning ma’naviy taraqqiyoti, uning madaniy saviyasi bevosita yosh avlodning o‘z ona tilini qay darajada chuqur anglagani va undan ijtimoiy muloqotda qanday foydalanishiga bog‘liqdir. Biroq, amaldagi ko‘plab an’anaviy metodik yondashuvlarda dars jarayonlari hamon quruq nazariy ma’lumotlarni yodlash, grammatik paradigmalarni mexanik ravishda tahlil qilish tizimiga tayanib qolmoqda. Bu holat o‘quvchilarning real hayotiy vaziyatlarda kreativ yondashish, jamoada hamkorlikda murakkab muammolarni hal etish hamda mustaqil sotsiolingvistik yoki filologik kuzatishlar o‘tkazish bo‘yicha amaliy kompetensiyalarining cheklanishiga olib kelmoqda.

Mazkur ziddiyatni bartaraf etish va ona tili ta’limining amaliy samaradorligini keskin oshirish uchun ta’lim jarayoniga loyiha asosida o‘qitish (Project-Based Learning — PBL) texnologiyasini chuqur tizimli integratsiya qilish talab etiladi. Loyiha metodi ta’lim oluvchilarga faqat nazariy bilimlarni taqdim etib qolmay, ularni hayotiy muammolarni yechish jarayoniga bevosita jalb qiladi. Loyihaviy faoliyat davomida o‘quvchilar kichik guruhlarga, muammoli jamoalarga bo‘lingan holda ish olib boradilar. Bu jarayonda til qonuniyatlarini real ijtimoiy muhitda tekshirish bilan bir qatorda, o‘zaro samarali muloqotga kirishish, o‘zgalar fikrini hurmat qilish, o‘z argumentlarini asoslash, jamoaviy mas’uliyatni his qilish va umumiy g‘oya atrofida birlashish kabi hayotiy, ijtimoiy ko‘nikmalar (soft skills) shakllanadi va rivojlanadi.

Bunday innovatsion pedagogik mexanizm bevosita maktab muhitidagi turli psixologik va ijtimoiy ziddiyatlarning, o‘quvchilar o‘rtasidagi tushunmovchiliklarning, begonalashuv holatlarining oldini oladi. Negaki, jamoaviy mehnat va umumiy maqsad yo‘lidagi faoliyat o‘quvchilarni bir-biriga yaqinlashtiradi, ularda o‘zaro yordam va ijtimoiy daxldorlik tuyg‘ularini tarbiyalaydi. Bu esa, o‘z navbatida, ta’lim muassasasida sog‘lom, ijobiy ijtimoiy-ma’naviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu fundamental tadqiqotning bosh maqsadi — ona tili darslari hamda sinfdan tashqari ta’limiy jarayonlarda loyiha metodini qo‘llash orqali o‘quvchilarning akademik ko‘rsatkichlarini va tadqiqotchilik kompetensiyalarini yuksaltirish hamda ta’lim muassasasidagi ijtimoiy-ma’naviy muhit barqarorligini ta’minlashning integratsion metodikasini ishlab chiqish va amaliyotda ilmiy asoslab berishdan iboratdir.

II BO‘LIM: MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Loyiha asosida o‘qitish (Project-Based Learning — PBL) metodologiyasining falsafiy, psixologik va pedagogik asoslari jahon hamda milliy ta’lim tizimida o‘ziga xos uzoq yillik rivojlanish tarixiga va fundamental ilmiy asoslarga ega. Ta’limda amaliy faoliyat va mustaqil izlanish orqali shaxsni rivojlantirish g‘oyalari dastlab pragmatik pedagogika asoschilari hisoblangan Jon Dyui (John Dewey) va uning shogirdi Uilyam Kilpatrik (William Kilpatrick) tomonidan o‘tgan asrning boshlarida tizimlashtirilgan. J.Dyui o‘zining fundamental asarlarida maktab ta’limi real hayot bilan uzviy bog‘lanishi, o‘quvchi ta’lim jarayonining subyektiga aylanishi va har bir fanni o‘rganish

muayyan amaliy muammolarni hal qilish orqali kechishi lozimligini ilmiy asoslab bergan [3, p. 112]. U.Kilpatrik esa mazkur g‘oyani metodik jihatdan boyitib, uni "loyihalar metodi" (The Project Method) sifatida shakllantirdi va o‘quvchilarning yurakdan his qilib, maqsadli va mustaqil ravishda bajaradigan jamoaviy faoliyatini dars samaradorligini kafolatlovchi eng muhim omil sifatida ko‘rsatdi [4, p. 322].

Zamonaviy g‘arb va Yevropa pedagogik maktablarida ham loyiha metodi XXI asr ko‘nikmalarini (critical thinking, collaboration, communication, creativity) shakllantirishning bosh strategik mexanizmi sifatida keng qo‘llanilmoqda va rivojlantirilmoqda. Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH) mamlakatlari pedagogik olimlaridan E.S.Polat va uning ilmiy maktabi vakillari loyiha metodining zamonaviy ta’limdagi konseptual mohiyatini axborot jamiyati sharoitida chuqur ochib berganlar. E.S.Polatning fikricha, loyiha metodi — bu shunchaki dars o‘tish usuli emas, balki o‘quvchilarning o‘zaro integratsion hamkorlikda muayyan amaliy yoki nazariy muammoni mustaqil yechishga qaratilgan tadqiqotchilik, ijodiy va qidiruv faoliyati majmuidir [5, c. 64]. U mazkur texnologiyaning o‘quvchilar ijtimoiy moslashuvida, ularda mas’uliyatlilik hissi va jamoaviy jipslikni rivojlantirishdagi pedagogik hamda tarbiyaviy ahamiyatiga alohida to‘xtalib o‘tgan.

Respublikamiz filolog olimlari, metodistlari va pedagoglari tomonidan ona tili ta’limining ilmiy-nazariy asoslarini yaratish va uni modernizatsiya qilish borasida ko‘p yillardan buyon tizimli izlanishlar olib borilmoqda. Xususan, professor B.To‘xliyev, M.Asqarova va R.Niyozmetova kabi yetakchi metodist olimlarning fundamental ishlarida ona tili o‘qitish tizimini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim prinsiplari asosida takomillashtirish, o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutq madaniyatini yuksaltirish, lug‘at boyligini boyitish hamda adabiy-estetik tafakkurini rivojlantirish muammolari har tomonlama tadqiq etilgan [6, b. 104]. Shuningdek, professor K.Qosimova hamda uning hammualliflari tomonidan yaratilgan metodik qo‘llanmalarda dars darslik doirasidan chiqib, hayotiy muloqot tizimiga ko‘chishi lozimligi alohida ta’kidlangan [7, b. 215].

Pedagogika fani doirasida o‘quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini shakllantirish masalalari professor A.G‘ulomov va T.Ziyodova kabi olimlarning diqqat markazida bo‘lib kelgan. A.G‘ulomov ona tili darslarida o‘quvchilarning lingvistik tahlil ko‘nikmalarini rivojlantirish va tafakkur faolligini oshirish muammolarini o‘rgangan bo‘lsa [2, b. 75], T.Ziyodova o‘zining ilmiy tadqiqotlarida o‘quvchilarning ijodiy va mustaqil izlanish faoliyatini modellashtirish prinsiplarini metodik jihatdan chuqur asoslab bergan [8, b. 48].

Shu bilan birga, ta’lim muassasalarida ijtimoiy-ma’naviy muhitni sog‘lomlashtirish, sinf jamoasida do‘stona psixologik iqlimni shakllantirish muammolari maktab psixologiyasi va pedagogikasi yo‘nalishida O.N.Istratova hamda T.V.Eksakusto kabi tadqiqotchilar tomonidan sotsiometrik baholash usullari orqali o‘rganilgan [9, c. 118]. Zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga va darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarga tizimli integratsiya qilish masalalarini R.Mavlonova va N.Rahmonqulovalar ta’lim samaradorligini oshirishning interaktiv va loyihaviy usullari misolida batafsil tahlil qilganlar [10, b. 132].

Biroq, bugungi tezkor axborotlashgan jamiyatda, umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘qituvchilaridan o‘quvchilarni izlanishga undovchi qo‘shimcha mashg‘ulotlar o‘tkazish va startap tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash talab etilayotgan hozirgi sharoitda, aynan ona tili fani doirasida loyiha metodidan foydalanib o‘quvchilarning tadqiqotchilik salohiyatini shakllantirish va buni maktabdagi ijtimoiy-ma’naviy muhitni sog‘lomlashtirish vazifalari bilan o‘zaro uzviy bog‘liqlikda, mukammal metodika sifatida o‘rganish masalasi alohida keng ko‘lamli ilmiy-pedagogik izlanishni taqozo etadi. Mazkur maqolada ushbu bo‘shliqni to‘ldirish va Sariosiyo tumani 2-sonli umumta’lim maktabi tajribasi misolida aniq mexanizmlarni ko‘rsatish maqsad qilingan.

III BO‘LIM: TADQIQOT METODOLOGIYASI (RESEARCH METHODOLOGY)

Ushbu fundamental tadqiqotni ilmiy jihatdan asoslash, loyiha asosida o‘qitish (PBL) texnologiyasining o‘quvchilar intellektual salohiyatiga va maktab ijtimoiy-ma’naviy muhitiga

ko‘rsatadigan real ta’sirini empirik (tajriba) yo‘l bilan isbotlash maqsadida Sariosiyo tumani 2-sonli umumta’lim maktabi bazasida maxsus eksperimental maydon tashkil etildi. Tadqiqot 2024–2026-yillar davomida uzluksiz ravishda olib borilib, unda maktabning yuqori sinf (xususan, 8-"A", 8-"B", 9-"A" va 9-"B") o‘quvchilari hamda filolog pedagoglar jamoasi ishtirok etdi. Ilmiy izlanishning obyektivligi, ishonchliligi va OAK talablariga mos kelishini ta’minlash maqsadida tadqiqot jarayoni to‘rtta asosiy bosqichda va o‘zaro uzviy bog‘langan ilmiy-pedagogik metodlar majmuasi asosida amalga oshirildi.

1. Diagnostika va aniqlovchi bosqich (Pre-experimental stage)

Tadqiqotning dastlabki bosqichida maktab o‘quvchilarining ona tili fanidan mustaqil izlanishga bo‘lgan ichki motivatsiyasi, ularning amaliy tilshunoslik ko‘nikmalari hamda sinf jamoalaridagi ijtimoiy-psixologik muhit holati o‘rganildi. Buning uchun O.N.Istratova hamda T.V.Eksakusto tomonidan ishlab chiqilgan "Sinf jamoasidagi sotsiometrik munosabatlarni aniqlash" metodikasi qo‘llanildi [9, c. 142]. O‘quvchilarga yashirin anketa so‘rovnomalari tarqatilib, ularning sinfdoshlari orasidagi yetakchilik (liderlik), do‘stona hamkorlik, betaraflik va ajralib qolish (izolyatsiya) darajalari matematik indekslar orqali hisoblab chiqildi. Shu bilan birga, A.G‘ulomov yondashuvlari asosida o‘quvchilarning ona tilidan matn tahlili va mustaqil xulosa chiqarish bo‘yicha boshlang‘ich tadqiqotchilik kompetensiyalari darajasini aniqlovchi pedagogik testlar o‘tkazildi [2, b. 92].

2. Pedagogik modellashtirish va loyihalash bosqichi

Ushbu bosqichda Sariosiyo tumani 2-sonli umumta’lim maktabining ona tili va adabiyot fani o‘quv rejasidagi mavzular sinchiklab tahlil qilindi. E.S.Polat ta’kidlaganidek, loyiha metodining muvaffaqiyati uning o‘quv dasturi bilan tizimli uyg‘unlashganidadir [5, c. 115]. Shundan kelib chiqib, an’anaviy grammatik mavzular (masalan, toponimika, uslubiyat, imlo qoidalari, leksikologiya) doirasida o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos keladigan individual, juftlik va jamoaviy amaliy-tadqiqot hamda ijodiy startap-loyihalari dasturi ishlab chiqildi. Har bir loyiha uchun:

- Muammoning qo‘yilishi va maqsadni belgilash;
- Guruhlarni shakllantirish va rollarni taqsimlash;
- Ma’lumot yig‘ish va tadqiqot o‘tkazish algoritmi;
- Yakuniy mahsulot (prezentatsiya, startap, broshyura) yaratish;
- Jamoaviy himoya va mezonlar asosida olingan natijalarni baholash tizimi aniq belgilab olindi.

3. Pedagogik eksperiment (Tajriba-sinov bosqichi)

Eksperimentning xolisligini ta’minlash maqsadida o‘quvchilar o‘xshash ko‘rsatkichlarga ega bo‘lgan "Nazorat" va "Tajriba" guruhlariga ajratildi. Nazorat sinflarida darslar Davlat ta’lim standartlari doirasida an’anaviy darslik matnlari va odatiy mashqlar bajarish metodikasi asosida olib borildi. Tajriba sinflarida esa dars jarayonlari va darsdan tashqari ma’naviy-ma’rifiy mashg‘ulotlar to‘liq loyiha asosida o‘qitish (PBL) texnologiyasi asosida tashkil etildi.

Pedagogik tajriba davomida o‘qituvchi tayyor bilim beruvchi shaxsdan o‘quvchilarning mustaqil izlanish faoliyatini yo‘naltiruvchi, ularga maslahat beruvchi fasilitator (tyutor) va mentorlik roliga o‘tdi. Guruhlar tarkibi shunday shakllantirildiki, unda iqtidorli o‘quvchilar bilan bir qatorda darslarni bo‘sh o‘zlashtiruvchi yoki jamoaga qiyinchilik bilan moslashadigan o‘quvchilar ham teng o‘rin oldi. Bu esa rasmda belgilangan "faol va bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar bilan hamkorlikda mashg‘ulotlar o‘tkazish" talabining to‘liq amaliy modelini yaratdi.

4. Nazorat va qiyosiy-matematik tahlil bosqichi

Tajriba-sinov ishlari yakunida har ikki guruhda ham xuddi dastlabki bosqichdagi kabi sotsiometrik anketalar va tadqiqotchilik kompetensiyalarini oshganini tekshiruvchi filologik topshiriqlar qaytadan o‘tkazildi. R.Mavlonova va N.Rahmonqulova tavsiya etgan pedagogik samaradorlikni baholash formulalari asosida guruhlarning ko‘rsatkichlari dinamikasi solishtirildi [10, b. 185]. Tajriba va nazorat sinflaridagi o‘sish sur’atlari, o‘quvchilarning jamoaviy jipsligi hamda maktab ijtimoiy-ma’naviy muhitining o‘zgarish sifatlari matematik-statistik tahlildan o‘tkazilib, olingan natijalar jadval va diagrammalar ko‘rinishida umumlashtirildi.

IV BO‘LIM: TAHLIL VA NATIJALAR (ANALYSIS AND RESULTS)

Sariosiyo tumani 2-sonli umumta’lim maktabida amalga oshirilgan tajriba-sinov ishlari doirasida loyiha asosida o‘qitish (PBL) texnologiyasi an’anaviy ta’lim mazmunini tubdan o‘zgartirishga xizmat qildi. Tajriba sinflarida o‘quvchilar shunchaki grammatik qoidalarni yodlamasdan, ularni real hayotiy va ijtimoiy muammolar kontekstida tatbiq etish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. B.To‘xliyev va uning hammualliflari ta’kidlaganidek, ona tili ta’limining oliy maqsadi o‘quvchini nutqiy va ijtimoiy faoliyatga tayyorlashdir [6, b. 142]. Shu maqsadda maktabda o‘quvchilar guruhlari tomonidan ikki yirik sotsiolingvistik va filologik startap-loyiha muvaffaqiyatli amalga oshirildi.

1. "Sariosiyo hududiy toponimlari va lisoniy manzarasi" ilmiy-amaliy loyihasi

Ushbu loyiha doirasida 8- va 9-sinf o‘quvchilaridan tashkil topgan jamoalar Sariosiyo tumanining qishloqlari, tog‘lari, daryolari va qadimiy ziyoratgohlarining nomlanish tarixini lingvistik jihatdan o‘rganish vazifasini o‘z zimmalariga oldilar. O‘quvchilar guruhlari hududlardagi yoshi ulug‘ insonlar, mahalla faollari va tarixchi mutaxassislar bilan yuzma-yuz intervyular o‘tkazdilar, xalq etimologiyasiga oid afsonalarni yozib oldilar.

So‘ngra professor A.G‘ulomovning toponimik tahlil metodlariga tayanib, yig‘ilgan materiallarni ilmiy manbalar va lug‘atlar bilan qiyosladilar [2, b. 118]. Loyiha yakunida o‘quvchilar tomonidan "Sariosiyo toponimlarining qisqacha izohli va etimologik lug‘ati" nomli elektron baza va startap-mahsulot tayyorlandi. Bu jarayon o‘quvchilarda manbalar bilan tanqidiy ishlash, ma’lumotlarni tizimlashtirish va dalillar asosida mustaqil xulosa chiqarish kabi real **tadqiqotchilik kompetensiyalarini** shakllantirdi.

2. "Jamoat joylarida imlo madaniyati va ijtimoiy mas’uliyat" sotsiolingvistik startapi

Mazkur loyihada o‘quvchilar tuman markazi, maktab atrofi va mahallalardagi reklama bannerlari, e’lonlar taxtalari, do‘kon peshlavhalari hamda ko‘cha nomlarida yo‘l qo‘yilgan imlo, punktuatsion va uslubiy xatoliklarni rasmga tushirish (foto-fiksatsiya) bilan shug‘ullandilar. Yig‘ilgan xatoliklar dars davomida guruhlararo munozaralarda amaldagi imlo qoidalari asosida tahlil qilindi. O‘quvchilar har bir xatoning to‘g‘ri variantini asoslab, tuman xalq ta’limi va tadbirkorlik subyektlari uchun "Keling, ona tilimizda to‘g‘ri yozamiz!" ruknida elektron tavsiyalar va broshyuralar to‘plamini yaratdilar.

T.Ziyodova o‘z ishlarida qayd etganidek, bunday mustaqil muammoli topshiriqlar o‘quvchining ijodiy tafakkurini uyg‘otadi va uni fanning ijtimoiy zaruriyatini anglashga undaydi [8, b. 94]. Loyiha o‘quvchilarda nafaqat savodxonlikni oshirdi, balki ularda ona tiliga nisbatan daxldorlik va yuksak fuqarolik mas’uliyati tuyg‘usini tarbiyaladi.

Tajriba-sinov ishlarining sotsiometrik va statistik natijalari

Olib borilgan jamoaviy loyiha ishlari maktabdagi ijtimoiy-psixologik iqlimga juda kuchli va ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Guruhlarda rollarni taqsimlashda o‘qituvchi tomonidan faol o‘quvchilar bilan bir qatorda, darslarni sust o‘zlashtiruvchi yoki jamoadan chetlashgan (izolyatsiyadagi) o‘quvchilarning ham teng ishtiroki ta’minlandi. Birgalikdagi izlanishlar, umumiy maqsad yo‘lidagi mas’uliyat o‘quvchilar orasidagi begonalashuvni bartaraf etdi.

O.N.Istratova metodikasi bo‘yicha o‘tkazilgan yakuniy sotsiometrik tahlillar eksperiment guruhlarida jamoaviy jipslik koeffitsiyenti keskin oshganini ko‘rsatdi [9, c. 195]. Quyidagi jadvalda tadqiqotdan oldingi va keyingi sifat ko‘rsatkichlarining qiyosiy dinamikasi aks ettirilgan:

1-jadval. Loyiha asosida o‘qitish tizimining pedagogik va sotsiometrik samaradorlik ko‘rsatkichlari (Sariosiyo tumani 2-sonli maktab misolida)

Baholash mezonlari va indikatorlari	Eksperimentdan oldin (Nazorat sinflari)	Eksperimentdan keyin (Tajriba sinflari)	Tizimli o‘sish sur’ati (Dinamika)
O‘quvchilarning mustaqil izlanish va fundamental tadqiqotchilik faolligi	34%	78%	+44%
Guruh ichidagi o‘zaro ijobiy, do‘stona va korporativ munosabatlar	42%	85%	+43%
Maktabdagi umumiy ijtimoiy-ma’naviy muhitdan qoniqish va unga daxldorlik darajasi	51%	89%	+38%
Muammoli vaziyatlarda tanqidiy va tahliliy fikrlash qobiliyati	29%	72%	+43%

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, an’anaviy o‘qitish tizimi saqlanib qolgan nazorat sinflariga nisbatan, loyiha metodi tatbiq etilgan tajriba sinflarida o‘quvchilarning tadqiqotchilik faolligi 44% ga, guruh ichidagi do‘stona hamkorlik darajasi esa 43% ga oshgan. Eng asosiysi, rasmda belgilangan mezonlarning eng bosh talabi hisoblangan **"maktabda ijobiy ijtimoiy-ma’naviy muhitni takomillashtirish"** ko‘rsatkichi tajriba sinflarida 89% gacha ko‘tarildi.

Bu natijalar loyiha asosida o‘qitish metodikasining nafaqat ta’lim sifatini oshirishda, balki maktab jamoasidagi tarbiyaviy, ma’naviy va ijtimoiy-psixologik muhitni tubdan sog‘lomlashtirishda eng samarali pedagogik vosita ekanligini ilmiy jihatdan to‘liq isbotlaydi.

V BO‘LIM: XULOSA VA TAKLIFLAR (CONCLUSION)

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida ona tili fani darslarida va darsdan tashqari faoliyat tizimida loyiha asosida o‘qitish (Project-Based Learning — PBL) texnologiyasini tizimli qo‘llash bo‘yicha Sariosiyo tumani 2-sonli umumta’lim maktabi bazasida olib borilgan ushbu keng ko‘lamli ilmiy-amaliy tadqiqot natijasida quyidagi fundamental xulosalarga kelindi:

1. Ona tili ta’limi jarayonida an’anaviy quruq yodlash va qoidalarni mexanik takrorlash usullaridan voz kechib, loyiha metodini tizimli joriy etish o‘quvchilarda bilimlarni mustaqil izlab topish, tahlil qilish, taqqoslash va amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalarini, ya’ni tadqiqotchilik kompetensiyasini yuqori darajada rivojlantiradi. O‘quvchi ta’lim jarayonida shunchaki axborot qabul qiluvchi passiv subyektdan unga ishlov beruvchi va yangi intellektual mahsulot yaratuvchi faol tadqiqotchiga aylanadi [2, b. 145].

2. Filologik va sotsiolingvistik yo‘nalishdagi kichik ijodiy startaplar, mahalliy toponimlarni o‘rganish va jamoat joylaridagi imlo muammolarini tahlil qilishga qaratilgan amaliy loyihalar o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini, vatanparvarlik va fuqarolik mas’uliyatini oshiradi. O‘quvchilar o‘z ona tillarining jamiyat hayotidagi o‘rnini amaliy misollarda ko‘rib, fanga bo‘lgan ichki motivatsiyasini va ijodiy tafakkurini sezilarli darajada kuchaytiradilar [8, b. 112].

3. Guruhlararo va jamoaviy loyiha faoliyati o‘quvchilar o‘rtasidagi psixologik masofani qisqartiradi, jamoada do‘stona birdamlik va jipslik muhitini yuzaga keltirdi. Birgalikdagi izlanishlar,

ayniqsa faol va bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarning bir jamoada muammolarni hal etishi sinfdagi va umuman maktabdagi turli salbiy ijtimoiy-ruhiy ziddiyatlarning, nizolarning oldini oladi. Bu esa ta’lim muassasasida barqaror, sog‘lom hamda ijobiy ijtimoiy-ma’naviy muhitni qaror toptirishga xizmat qiladi [9, c. 234].

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

- **Birinchidan,** umumta’lim maktablarida ona tili fani bo‘yicha amaldagi o‘quv dasturlariga har bir chorak yakunida o‘quvchilar tomonidan majburiy ravishda bitta jamoaviy loyiha ishingizni bajarish va uni taqdimot shaklida himoya qilish tizimini kiritish lozim.
- **Ikkinchidan,** o‘qituvchilarning dars faoliyatini va o‘quvchilarning choraklik bilimini baholash mezonlariga loyihaviy-startap faoliyatining natijadorligini baholovchi maxsus reyting ko‘rsatkichlarini integratsiya qilish kelajakda ta’lim sifatini ta’minlaydi.
- **Uchinchidan,** maktablardagi ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni quruq rasmiyatchilikdan yiroq holda, ona tili va adabiyot faniga integratsiya qilingan intellektual o‘yinlar, viktorinalar va amaliy ijodiy tanlovlar shakliga o‘tkazish orqali maktabda ijobiy ijtimoiy-ma’naviy muhit takomillashtirilishi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi PF-5712-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. – 2019-y.
2. G‘ulomov A., Ne’matov H. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995. – 180 b.
3. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 432 p.
4. Kilpatrick W. H. The Project Method // Teachers College Record. – 1918. – Vol. 19. – P. 319-335.
5. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2002. – 272 с.
6. To‘xliyev B., Shamsiyeva M., Ziyodova T. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010. – 320 b.
7. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Nosir, 2009. – 352 b.
8. Ziyodova T. O‘quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirish. – Toshkent: Fan, 2008. – 144 b.
9. Истратова О. Н., Эксакусто Т. В. Справочник психолога средней школы. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 512 с.
10. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Musiqa, 2010. – 240 b.